

Chet tilini o‘rganishda yosh xususiyatlari

Ro‘zmetova Shohida Ravshanbek qizi

Urganch Davlat Pedagogika Instituti Filologiya va tarix fakulteti, Xorijiy
filologiya kafedrasida ingliz tili fani o‘qituvchi-stajyori

ANNOTATSIYA: Chet tilini yosh guruhlarida (kattalar, o‘smirlar va maktabgacha yoshdagi bolalar) bo‘yicha o‘rgatish o‘ziga xos xususiyatga ega, shuningdek, katta yoshdagi o‘quvchilarning ba‘zi atributlari bu vazifani osonlashtiradigan, boshqalari esa qiyinchiliklar manbai bo‘lgan usul va tamoyillarga ega. Ushbu tadqiqot chet tillarini yosh guruhlariga qarab o‘rganish va o‘rgatish bilan bog‘liq asosiy masalalarni ko‘rib chiqish, shuningdek, o‘qitish jarayonini optimallashtirish uchun yosh guruhlarida xususiyatlarini kapitallashtirish usullarini ko‘rsatishga qaratilgan. Birinchi navbatda til o‘rganishning umumiy tamoyillari muhokama qilinadi, undan keyin chet tillarini yoshga qarab o‘qitishning o‘ziga xosligi, shuningdek, eng samarali usul va strategiyalarni tanlash masalalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: chet tili, tamoyil, yosh guruhlarida, metod, strategiya, ingliz tili, tahlil, instruktorlar, muloqot ishtirokchilari, o‘qituvchi.

АННОТАЦИЯ Преподавание иностранного языка в соответствии с возрастными группами (взрослые, подростки и дети дошкольного/школьного возраста) имеет свою специфику, а также методы и принципы, при этом некоторые характеристики взрослых учащихся облегчают эту задачу, а другие являются источником трудностей. Целью данного исследования является предоставление обзора ключевых вопросов, касающихся изучения и преподавания иностранного языка в соответствии с возрастными группами, а также выделение способов, с помощью которых характеристики возрастных групп могут быть использованы для оптимизации процесса обучения. В первую очередь обсуждаются общие принципы изучения языка, за которыми следует рассмотрение вопросов, касающихся специфики преподавания иностранных языков в соответствии с возрастом, а также выбора наиболее эффективных методов и стратегий.

Ключевые слова: иностранный язык, принцип, возрастные группы, метод, стратегия, английский язык, анализ, преподаватели, коммуникация, участники, учитель.

ABSTRACT Teaching a foreign language according to age groups (adults, adolescents and preschool/school children) has its own specificity, as well as methods and principles with some attributes of adult learners being facilitative of this task and others constituting a source of difficulties. This study is aimed to provide an overview of key issues relevant to foreign language learning and teaching according to age groups, as well as highlights the ways in which the characteristics of age groups can be capitalized upon to optimize the teaching process. In the first place, common principles of language learning are discussed, which is followed by a consideration of issues concerning the specificity of teaching foreign languages according to age, as well as choice of the most effective methods and strategies.

Keywords: foreign language, principle, age groups, method, strategy, English language, analysis, instructors, communication, participants, teacher.

Chet tillarni yosh guruhlariga ko'ra o'qitish masalalarini muhokama qilishni boshlashdan avval ushbu toifalarni aniqlash, shuningdek, har bir guruhning o'ziga xos xususiyatlarini qayd etish zarur. Shuni ta'kidlash kerakki, bu vazifaning o'zi jiddiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Bizning tadqiqotimiz uchta yosh guruhini o'z ichiga oldi: kattalar, o'smirlar va maktabgacha / maktabgacha yoshdagi bolalar. Masalan, Komorovska (2003) mezonlariga ko'ra, kattalar guruhiga o'qish va yozish qobiliyatiga ega, mavhum fikrlash qobiliyatiga ega, intellektual va ijtimoiy etuklikka ega bo'lgan 19 va undan katta yoshdagi shaxslar kiradi. Ushbu yosh guruhida chet tilini o'rgatish masalalariga kelsak, muallif bu jihat o'smirlar va maktabgacha / maktab o'quvchilari guruhiga nisbatan kamroq muammoli ekanligini ta'kidlaydi. Talabalarning o'smir guruhini 13 yoshdan 19 yoshgacha bo'lgan o'smirlar tashkil qiladi.

Kattalar uchun ingliz tilini o'rgatish

Ko'pchilik kattalar uchun chet tilini o'rganish asosiy rol o'ynamaydi. Tilni bakalavriat va magistraturada talab sifatida o'rganayotganlar uchun ularning hayotida chet tillarining bevosita ahamiyati yo'q va afsuski, bu odatda o'qishni yakunlash uchun zarur bo'lgan til kursini olishga olib keladi. Natijada, chet tilining asosiy bilimiga ega bo'lgan talabalar, masalan, chet elga ta'tilga chiqqanlarida, o'zlarining muloqot qobiliyatlaridan foydalanishlari mumkinligidan mamnun. O'z kelajagi uchun chet tiliga muhtoj bo'lgan katta yoshli o'quvchilar uchun.

Kattalarga chet tillarini o'rgatish juda jiddiy muammo bo'lib, ko'plab imkoniyatlarni keltirib chiqaradi, lekin shu bilan birga jiddiy qiyinchiliklarni engish zaruratini tashkil qiladi. Buning sababi, bir tomondan, kattalar til o'rganishda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini oshirishi mumkin bo'lgan fazilatlariga ega, masalan, yuqori kognitiv qobiliyat, o'zini o'zi boshqarish qobiliyati, qat'iyatlilik va hech bo'lmaganda sezilarli motivatsiya, lekin boshqa tomondan, ular hissiy portlashlarga ko'proq moyil bo'lib, tezda tushkunlikka tushishadi. Shu sababli, samarali o'qitishni ta'minlash uchun o'qituvchilar ushbu yosh guruhining kuchli tomonlaridan foydalanishga harakat qilishlari va ularning zaif tomonlarining zararli ta'sirini kamaytirish uchun choralar ko'rishlari kerak. Ushbu yosh guruhidagi talabalar maqsadli tilda yuqori darajadagi malakaga erisha oladilar va bu muvaffaqiyat maxsus matnlarni tushunish yoki ilg'or samarali bilim va turli vaziyatlarda chet tilini qo'llash kabi asosiy muloqot ko'nikmalariga teng bo'lishidan qat'i nazar, ulardan ba'zilari muvaffaqiyatli bo'lishini kafolatlash mumkin.

O'smirlarga ingliz tilini o'rgatish

O'smirlar, yuqorida aytib o'tilganidek, eng talabchan va qiyin o'quvchilar guruhi bo'lib, o'qitishning tizimli variantini talab qiladi. Bu o'smirlarning jiddiy psixologik va jismoniy o'zgarishlarni o'z ichiga olgan juda bo'ronli davrni boshdan kechirishi bilan bog'liq. Shuning uchun o'qituvchi tilni o'rganish uchun eng yaxshi foydali usulni taqdim etishga mas'uldir. O'qitish jarayonini optimallashtirish uchun o'qituvchi o'smirlar uchun mos keladigan juda ko'p turli xil usul va usullarni qo'llashi mumkin.

O'qitishning barcha to'rt jihatini - tinglash, gapirish, o'qish va yozishni ta'kidlaydigan, shuningdek, kommunikativ kompetensiyaga urg'u beradigan o'qitish usullarini qo'llash tavsiya etiladi. To'g'ridan-to'g'ri metod va maslahat berish tilini o'rganish o'smirlarga ingliz tilini o'rgatishning eng mos usullaridir. To'g'ridan-to'g'ri metod chet tilini o'quvchilar ona tilini qanday o'rgansa, xuddi shunday o'rgatadi. Bundan tashqari, bu usul talabalarga ona tilida emas, balki ingliz tilida fikr yuritish imkonini beradi. Ingliz tili orqali o'z fikrlarini ifoda eta boshlasa, ular, albatta, yaxshi so'zlashda ravonlikka ega bo'lishlari mumkin. Talabalar chet tilida so'zlash yoki yozish imkoniyatiga ega bo'lib, ularni ona tiliga tarjima qilish zarurati yo'q. O'smirlar tengdoshlari bilan juda bog'langan va bu usul ularga birgalikda ishlash imkoniyatini beradi. Talabalar o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini bilishadi va guruh bo'lib ishlashni yaxshi ko'radilar. Grammatikani tarjima qilish usuli, agar o'smirlar asosiy grammatika qoidalarini bilishlari kerak bo'lsa, samarali bo'ladi. Bu usul o'quvchilarga

asos beradi va ularni kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga majbur qiladi. Muvaffaqiyatli ta'lim olgan talabalar hatto qiyin matnlarni ham ona tilidan ingliz tiliga tarjima qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

Maktabgacha va maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'rgatish

Ma'lumki, bolalar (3-6 va 7-12 yoshdagilar) onglarida "bu erda va hozir" va to'g'ridan-to'g'ri ko'rinadigan/idrok qilinadigan muhitga juda ko'p yo'naltirilgan. Grammatik qoidalar/tushuntirishlar, odatda, nima to'g'ri va nima noto'g'ri ekanligi haqidagi "kattalar" tushunchalari kabi, ularda yo'qoladi. Ko'p misollar va namunalar berilganda ular yaxshi rivojlanadi. Ularning e'tibor muddati ancha qisqaroq va ularning bevosita qiziqishlarini jalb qiladigan faoliyatga muhtoj. Shuningdek, ular "sezgi kiritish" yo'lida juda ko'p narsaga muhtoj - ya'ni bir vaqtning o'zida beshta sezgining ko'p yoki barchasini qo'zg'atishlari kerak. Odatda, yangi til bilan tajriba o'tkazishda kattalarga qaraganda kamroq inhibe qilingan bo'lsa-da, ular ko'proq mo'rt egolarga ega va tengdoshlariga nisbatan juda sezgir bo'lishi mumkin.

Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, maktabgacha yoshdagi bolalar aqlning operatsiyadan oldingi bosqichida, shuning uchun o'quv jarayoni ob'ektlar, rasmlar, hikoyalar va videolar kabi aniq materiallar bilan tajriba orqali amalga oshirilishi mumkin.

Maktabning 1-2-sinf o'quvchilari uchun EL nutq va tinglash orqali taqdim etiladi, mashq qilinadi va o'rganiladi. Ushbu o'quvchilar uchun samarali sinf strategiyalari an'anaviy ravishda takroriy til tuzilmalariga ega o'yinlar, qo'shiqlar, qofiyalar va hikoyalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. 7-8 yoshgacha bo'lgan bolalarning e'tiborini jalb qilish va ularni mashg'ulotlarga jalb qilish usullaridan biri o'qituvchi aytib beradigan hikoyalar yoki o'qituvchi kuylaydigan qo'shiqlarga mos keladigan yorqin rangli tasvirlar, o'yinchoqlar, qo'g'irchoqlar yoki narsalar bilan mashg'ulotlarni to'ldirishdir.

Shunday qilib, yuqorida muhokama qilinganlarni sarhisob qilsak, barcha chet tilini o'rganuvchilar, ularning yosh guruhlariga qaramasdan, tegishli va foydali yondashuv va usullarni qo'llashga muhtoj degan xulosaga kelishimiz mumkin. Beton materiallar ularga ma'noni tushunish va qayta ishlashga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va doimiy qiziqish uyg'otish uchun bir qator tadbirlarni taqdim etadilar. Maktabgacha/maktab o'quvchilari uchun yurish, yugurish, sakrash, raqsga tushish va toqqa chiqish kabi jismoniy mashqlar til bilan muvofiqlashtirilganda o'rganishga ijobiy hissa qo'shadi. Birinchi tilda ham, chet tilida

ham tilni egallashda yosh muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tilni bilish uchun erta o'zlashtirish zarur. Yakuniy eslatma sifatida, bolalarning o'quv jarayoni va ularning o'rganish uslublari bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar zarur, chunki ikkinchi tilni emas, balki chet tilini o'zlashtirishga erta boshlashning kelajakdagi ta'siri bo'yicha cheklangan miqdordagi tadqiqotlar mavjud.

REFERENCES

1. Antony. (2002). In J.C. Richards & T.S. Rodgers (Eds.), *Approaches and Methods in Language Teaching* (pp. 63–67). Cambridge: CUP.
  2. Brown, D. (2000). *Principles of Language learning and Teaching*. Longman.
  3. Brown, H.D. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd edition). White Plains, NY: Pearson Education.
  4. Brown, H.D. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd edition). White Plains, NY: Pearson Education.
  5. Dörnyei, Z., & Thurrell, S. (1994). Strategic competence and how to teach it. *ELT Journal*, p.22.
  6. Galskova, N.D., & Gez N.I. (2006). *Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology. A guide for students* (p.336). M.; Publishing Center "Academy".
  7. Harmer, J. (2001). *How to Teach English*. Longman.
  8. Johnsson, S., & Walker, J. (1828). *A Dictionary of the English Language* (Second Edition, Revised and Corrected). London: W. Pickering, Chancery Lane; George Cowie and Co. Poultry.
- Karolina, L. (2015). *Teaching English to Adolescents*. World Scientific News.